



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

## Boekbespreking van: War and the changing global system

Houweling, H.W.

### Citation

Houweling, H. W. (1990). Boekbespreking van: War and the changing global system. *Acta Politica*, 25: 1990(4), 497-500. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449841>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449841>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tot de afsplitsing van de Onafhankelijke Socialistische Partij, zegt Knegtmans dat de linkervleugel een radicalere politiek wilde om de rooms-katholieke arbeiders te kunnen winnen. Dit is niet onjuist, maar de schrijver had er wel bij kunnen vermelden dat toen al lang in het partijbestuur was vastgesteld dat hier geen hoop meer op leek. Op de partijraad van 29 september 1929 zei de toenmalige partijleider J.W. Albarda, toen opnieuw de verkiezingen niet geslaagd waren voor de SDAP: 'Wij zien juist de laatste jaren zich sterk ontwikkelen een religieus leven buiten de kerken. Voor 25 jaar zeiden wij, dat het de bourgeoisie was, die uit vrees en wanhoop de mystiek zocht. Dit is ook niet waar. Het godsdienstig leven neemt ook toe bij arbeiders in het algemeen, maar ook bij de arbeiders in onze eigen Partij'. Met zoveel woorden wees Albarda er zijn partijgenoten dus op dat de SDAP geen zicht had op het aspect van de religie en dat dit wel eens de hinderpaal voor rooms-katholieke arbeiders zou kunnen zijn om zich bij de sociaal-democraten aan te sluiten.

Wanneer Knegtmans de beroering behandelt die ontstond over de vraag of SDAP-wethouders moesten meewerken met de door de regering voorgeschreven verlaging van de lonen van gemeentepersoneel, komt hij opnieuw slechts tot een beschrijving en laat hij een analyse van de discussie achterwege. Bij die beroering kwam aan de orde in hoeverre de partij de directieven van de verwante vakbeweging moest volgen. Verder speelde een rol of de partij zich tegen verlaging moest verzetten als dit ten koste zou gaan van de gelden die nodig waren voor openbare voorzieningen. En ook werd er in die discussie op gewezen dat de SDAP in haar Socialisatierapport voor een koppeling van overheidslonen met die in het bedrijfsleven had gekozen en dat daarom verlaging aanvaardbaar was, omdat in het bedrijfsleven door de crisis ook de lonen achteruit waren gegaan. Waar werkelijk de discussie over ging, komt in de beschrijving van Knegtmans niet aan de orde.

Ook bij de beschrijving van het tot stand komen van het Plan van de Arbeid ontbreekt de analyse. Opmerkelijk is dat Knegtmans enkele keren er een aanloop toe doet, maar er dan niet mee door gaat. Het Plan van de Arbeid had hij als een veel duidelijker omkeer in de ideologie van de SDAP kunnen kenschetsen dan hij nu heeft gedaan. Immers, door bereid te zijn de crisis te bestrijden, stapte de SDAP af van haar tot dan toe ingenomen standpunt dat de crisis een kapitalistisch verschijnsel was waar socialistische boodschap aan hadden, in tegendeel die zij noodzakelijk achten voor de ineenstorting van het kapitalisme en de zegepraal van het socialisme. En die discussie werd ook gevoerd over het Plan.

Knegtmans heeft een ouderwets traditioneel geschiedkundig boek geschreven, zoals historici ze nauwelijks meer schrijven. Het is prettig leesbaar en ook de hoofdstukkenindeling is logisch in zijn chronologie, maar het stelt teleur omdat de schrijver alleen maar beschrijft en nauwelijks analyseert.

Joh. S. Wijne

William K. Domke, *War and the changing global system*. Yale University Press, New Haven 1988.

Volgens Hans Morgenthau is naast overleven en voortplanten, 'the drive to dominate common to all men', en een vast bestanddeel van de onveranderlijke menselijke natuur of soort (*Politics among nations*, 1967, p. 31). Adam Smith daarentegen ziet juist in de 'propensity to truck, barter, and exchange one thing for another' een eigenschap 'common to all men' (*Wealth of nations*, 1967, p. 12).

Vooruitgangsfilosofen van de achttiende eeuw hebben heel vaak veranderingen in de organisatie van de menselijke samenleving in hun tijd opgevat als een wedstrijd tussen 'dominantie' en 'ruil', en 'voortgang' onder andere opgevat als substitutie van 'dominantie' door 'ruil'. In de literatuur over internationale betrekkingen worden dominantie en ruil soms eveneens als een tegenstelling gezien. 'Realisten' beschouwen de strijd om dominantie tussen staten als de harde kern van de internationale betrekkingen en zien de rest als franje, terwijl liberalen geneigd zijn machtseffecten van (grensoverschrijdende) ruil uit het oog te verliezen.

De reconstructie van het ontstaan van de menselijke samenleving, en van veranderingen daarvan, met behulp van 'ruil'- en 'dominantieverhoudingen' heeft als voordeel dat zij de aandacht vestigt op het artificiële karakter van statenstelsel en arbeidsdeling. Maar zij laat de rol van 'macht' in het ontstaan en functioneren van een 'vrije' maatschappij gebaseerd op ruil buiten beschouwing. Evenzeer miskent zij de betekenis van ruil voor verloop en aflopen van de strijd om dominantie. Het boek van Domke is doortrokken van de tegenstelling tussen 'macht' of 'dominantie' en 'ruil' (handel) en van de wedstrijd tussen beide gedragsmogelijkheden. Zijn redenering komt kort gezegd op het volgende neer: (1) er is sprake van machtspolitiek in de verhoudingen tussen staten; (2) daarnaast zijn er 'trends of change' die voortvloeien uit het ruilverkeer, namelijk ontstaan en groei van grensoverschrijdende handels- en produktienetwerken, de groei van internationale organisatie, en ten slotte, de democratisering van nationale staten.

De centrale vraagstelling van het boek is nu of, en zo ja in welke mate, een verband bestaat tussen deze 'trends of change' en de geneigdheid van staten 'war decisions' te nemen. Staten variëren immers zeer in de frequentie waarmee zij oorlog voeren (vergelijk b.v. Houweling en Kuné, in *Current Research on Peace and Violence* (1985) III, p. 87-98). Bovendien zijn zij in uiteenlopende mate geïnvolveerd in netwerken van internationale handel en produktie. Voorts verschillen zij in hun betrokkenheid bij internationale organisaties. Het is algemeen bekend dat staten grote verschillen vertonen in de mate van democratisering. Sommige regeringen gaan ertoe over om in dienst van God, Volk of Klasse de eigen bevolking te tyranniseren, of zelfs delen daarvan uit te roeien, terwijl in andere landen kandidaatstelling voor politieke functies in open concurrentiestrijd tussen groepen tot stand komt. De specifieke bijdrage van Domkes boek ligt niet in de 'theorie' over deze materie. Zijn overzicht van de theoretische literatuur graaft niet diep, is weinig systematisch en valt nu en dan in herhaling. De belangstelling van de auteur gaat

vooral uit naar het empirisch onderzoek van oorlogsoorzaken. De bijdrage van het boek ligt dan ook in het empirisch onderzoek van relaties tussen verschillende soorten gedragswijzen.

De redenering waaruit zijn onderzoekshypothesen voortkomen is als volgt. In de traditie van het machtsrealisme is het nemen van 'war decisions' door staatsactoren niet problematisch. Het gaat om gevechten met als inzet (protectie van) territorium, van het daarop gevestigde dominantiesysteem en zijn hulpbronnen, met als oogmerk het verbeteren van de positie in de rangorde van staten. Zijn vraag is of staten die door de 'trends of change' in sterkere mate zijn aangetast ook minder geneigd zijn 'war decisions' te nemen. Met andere woorden: roepen de 'trends of change' evenzovele barrières ('constraints') op tegen oorlogvoering of laten zij de harde kern van het realisme onaangetast? De substantie van het boek bestaat uit beantwoording van deze vraag met behulp van methoden van sociaal wetenschappelijk onderzoek.

De indeling van het boek is als volgt: na een inleidende beschouwing in de hoofdstukken 1 en 2, worden in de hoofdstukken 3, 4, 5 en 6 data gepresenteerd voor de theoretische variabelen van het onderzoek, namelijk 'war decisions', 'domestic political structure', 'foreign trade' en 'membership in international institutions'. In de hoofdstukken 4, 5 en 6 worden in een cross-sectieopzet afhankelijke en onafhankelijke variabelen paargewijs met elkaar in verband gebracht. Hoofdstuk 7, het multivariate deel van het onderzoek, geeft een 'combined effects model' waarin additieve en interactie-effecten tussen de onderzoeksvariabelen worden bestudeerd. Hoofdstuk 8 bevat een samenvatting van onderzoeksresultaten en conclusies.

De onderzoeksopzet bevat de volgende onderdelen:

a. Variabelen en de afbakening van het ruimtelijk-tijdelijk gebied der waarnemingen.

1. De afhankelijke variabele: 'war decisions'; met behulp van de definities en de data van het *Correlates of War Project* en gegevens die door het IISS te Londen zijn verzameld, heeft de auteur een lijst van 'war decisions' voor internationale oorlogen voor het tijdvak 1815-1986 opgesteld. Hij komt voor deze periode tot 217 'war decisions' door nationale staten (tabel 3.1, p. 62-66). De 217 'war decisions' vallen uiteen in 170 'startbeslissingen', die een oorlog in gang zetten, en 47 'groei-beslissingen', genomen door landen die besluiten tot een reeds bestaand slagveld toe te treden. De ratio van dit onderscheid en het criterium waarop het berust worden uiteengezet op p. 60 en volgende. Alle effecten der onafhankelijk variabelen worden uitsluitend bestudeerd voor de startbeslissers. Startbeslissers worden *niet* onderscheiden naar agressors en verdedigers.

2. De onafhankelijke variabelen:

- 'domestic political structure'; de auteur maakt gebruik van de gegevens van Gurr, Banks en enkele andere databronnen voor informatie over (a) restricties op de vrijheid van handelen van de uitvoerende macht om oorlogsbeslissingen te nemen en (b) politieke concurrentie of openheid, beide voor de periode 1815-heden.

- 'foreign trade'; de auteur gebruikt als index voor betrokkenheid van landen bij internationale arbeidsdeling de proportie van het Bruto Nationaal Product dat ontstaat door export naar de wereld. Het begrip BNP is pas na de Tweede Wereldoorlog algemeen in gebruik genomen. Met kunst en vliegwerk is de auteur erin geslaagd een dataset te vervaardigen voor het aandeel van de export in BNP voor de periode 1871-heden.
- 'membership in IGO's'; de auteur heeft gebruik gemaakt van de gegevens die zijn bijeengebracht door de Union of International Associations en in Jacobsons *Networks of Interdependence*. De dataset loopt van 1870 tot heden.

b. Meetniveaus, datamatrices en associatiematen.

- voor de variabele 'domestic political structure' zijn landen voor elke indicator verdeeld in vier ordinale klassen. Voor jaren waarin oorlogsbeslissingen worden genomen wordt voor elk oorlogsjaar met behulp van een 2 x 4 tabel de associatie berekend tussen aantallen landen die wel en die geen 'war decisions' namen; de associatiemaat is Kruskals gamma.
- de buitenlandse handel is een interval variabele, de afhankelijke is een dichotoom. De associatie tussen beide is berekend met behulp van probitanalyse. Het aandeel van de export in het nationale inkomen van een land neemt af met de grootte van de interne markt. Bovendien vechten grote landen relatief vaker dan kleine landen. Volgens Domke ontstaat uit dit samengaan een bias in de relatie in de verwachte richting. Op grond hiervan is een controle aangebracht voor 'omvang'. Naast het percentage van de export in het BNP wordt de relatie ook onderzocht voor de residuen van een OLS-regressie export/BNP op BNP.
- lidmaatschappen van internationale organisaties. De vorm der variabelen en de berekening van het verband tussen beide is dezelfde als voor de buitenlandse handel.

Tot slot geef ik enkele resultaten. De enige significante bevinding is die van een consistent sterk negatieve relatie tussen de omvang van de export en de geneigdheid oorlogsbeslissingen te nemen. Regeringen van landen met een geringe exportproportie nemen vaker oorlogsbeslissingen dan landen met een grotere exportproportie. Voor 74% van de jaren waarin 'war decisions' werden genomen gaat dit negatieve verband op. Voor de periode na de Tweede Wereldoorlog is de oorlog tussen Iran en Irak, beide olie-exporteurs, de enige uitzondering. Bovendien blijkt het aandeel van de export in het BNP te interacteren met de indicatoren voor een open politiek systeem: een open politiek systeem is slechts een rem op het nemen van oorlogsbeslissingen voor landen die tevens over een grote exportsector beschikken.

Ten slotte twee kritische vragen bij deze belangrijke studie. (1) Hoe krachtig is de 'constraint'? Domke relateert 'constraint' niet aan reeds bekende oorlogsoorzaken. Aparte analyse van bekende risicogroepen kan meer 'body' geven aan de notie van 'constraints' op het nemen van oorlogsbeslissingen. (2) Wat is de betekenis van het verband tussen exportproportie en oorlogsbeslissingen? Is een omvangrij-

ke exportsector zelf oorzaak of zijn er achter/tussenliggende variabelen in het geding, en zo ja welke? Het is buitengewoon nuttig te weten dat exportafhankelijkheid een drempel opwerpt tegen het nemen van oorlogsbeslissingen. Maar het belang van deze kennis zou groter zijn indien tevens de vraag waarom/waardoor helder zou zijn beantwoord. De gesuggereerde verklaring van het verband uit 'belang' is aantrekkelijk maar oppervlakkig, want we willen graag weten waarom of waardoor 'belang' op deze wijze en niet op een andere door de actor is ingevuld. Het is denkbaar dat niet het 'belang', maar een of meer achterliggende variabelen, bij voorbeeld 'marktgedrag', zowel de inhoud van het belang als de rem op geweldgebruik in het leven riepen. Hier wrekt zich de magere theoretische verantwoording der onderzoekshypothesen.

H. W. Houweling

Robert I. Rotberg en Theodora K. Rabb (red.), **The origin and prevention of major wars**, Cambridge University Press, New York etc. 1989.

Deze bundel, een heruitgave van de *Journal of Interdisciplinary History* vol. XVIII (1988), beslaat vier deelgebieden uit de literatuur over interstatelijk geweld op het hoogste niveau van intensiteit, namelijk wereldoorlogen.

Het eerste deel, 'The origins of war: structural theories', bevat overwegend collectivistische studies. In deze benadering zijn oorlog en vrede geconcentreerd als onderdelen van omvangrijke sociale gehele, of sociale systemen, die als een realiteit *sui generis* worden beschouwd. In deze aanpak zijn de data 'objectief' en boven-individueel. De bijdragen van Gilpin over 'hegemoniale oorlogen' en die van Waltz over 'structureel' of 'neorealisme', vallen in deze categorie. Een uitzondering is de bijdrage van Bueno de Mesquita. Hij past de bekende micro-economische besluitvormingstheorie inzake nutsmaximalisatie toe op besluitvorming door staten over oorlogvoering en vredessluiting.

In het tweede deel, 'The origins of war: explanation of non-rational causality', komen handelende individuen op de eerste plaats. In deze handelings-theoretische aanpak worden de data die het onderwerp van studie zijn, als 'subjectief' beschouwd. Zij worden voortgebracht en gedefinieerd door de sociaal-handelende individuen zelf. Met behulp van gegevens die actoren zelf aandragen, construeren onderzoekers van sociaal gedrag van individuen ongestuurde, niet-geplande vervechtingen tussen hen. Hierin kunnen de gebeurtenissen voor de leden een onverwachte wending nemen. De bijdragen van Jervis over 'misperception' en die van Quester over 'crises and the unexpected' vallen in deze categorie. Uitzondering is de bijdrage van Levy, die over 'interne oorzaken' van oorlog schrijft en daarbij vooral verschillen in structurele of groepskenmerken van nationale staten ten tonele voert. Dit is overigens een zwak hoofdstuk.

In het derde en vierde deel komt de praktijk aan bod: kunnen we 'lessen' trekken uit 'early major wars' en de wereldoorlogen van deze eeuw, en zo ja welke? In deze

twee laatste delen komen historici aan het woord. Het boek bevat historische studies over de oorlogen van het Ottomaanse Rijk in de periode 1453-1606 (Guilmartin), de Dertigjarige Oorlog (Gutmann), de oorlogen van de Franse Revolutie en Napoleon, (Rothenberg) en de beide wereldoorlogen (Williamson, Hughes, Sagan).

Het is voldoende bekend dat historici zich in de regel weinig aantrekken van onderscheidingen die door beoefenaren van de sociale wetenschappen en door wetenschapsfilosofen zijn bedacht. Maar ook zij gebruiken pre-theoretische concepten, zij het impliciet. Vandaar dat we in deze twee laatste delen collectivistische en de handelings-theoretische vooronderstellingen door elkaar tegenkomen.

De bijdragen in deze bundel staan, met uitzondering van die van Levy, steeds op een hoog niveau. De politicologen van wie werk is opgenomen, hebben naam gemaakt met studies op gebieden waarover zij ook hier aan het woord komen. De historici die aan deze bundel deelnemen schrijven over hun specialisme en hebben op hun gebied belangrijke werken geproduceerd.

Welke 'wijze lessen' trekken de historici in deze bundel uit de gevallen die zij hebben bestudeerd? Hoe verhouden hun 'lessen' zich tot de bijdragen van de politicologen in dit boek? Is de integratie van politicologie en geschiedenis geslaagd? Bij het beantwoorden van deze vraag beperk ik me tot één probleem, namelijk dat van escalatie van conflictgedrag.

In de abstract-formele bijdrage van Bueno de Mesquita over rationele besluitvorming, toont de auteur aan dat een land rationeel tot het beginnen van een oorlog kan besluiten, ook wanneer het de eigen kansen op succes zeer laag inschat. De voorwaarde is dat de strijdpunten die in het geding zijn door het betrokken land zeer belangrijk gevonden moeten worden. Het thema van de staat die oorlog begint, hoewel het de eigen kansen op succes zeer laag inschat, komt ook verschillend malen in de historische bijdragen ter sprake. Sagan komt tot de conclusie dat Japan met open ogen en na grondige voorbereiding der besluitvorming de oorlog tegen Amerika begon terwijl de eigen besluitvormers zichzelf weinig kans van slagen gaven. Zij gaven er bewust de voorkeur aan hoogstwaarschijnlijk strijdend ten onder te gaan, met slechts een minimale kans op succes, boven het eenzijdig opgeven van hun oorlog in China. Maier betoogt dat in de Eerste Wereldoorlog een dergelijke afweging partijen in een 'war of attrition' hield die zij liever zouden hebben stopgezet. In het geval van Japan hield de bovengenoemde afweging het land over de drempel van vrede naar oorlog. Het Amerikaanse olie-embargo en de eis van de Verenigde Staten het Chinese vasteland te ontruimen wogen zwaarder dan de vermoedelijke eigen ondergang tijdens het gevecht. Besluitvormers in Japan vergeleken oorlogvoering tegen Amerika letterlijk met een levensgevaarlijke operatie die zij niet langer konden uitstellen omdat de patiënt, Japan, in hun ogen reeds op sterven na dood was. Sagan bekritiseert op grond van zijn bevindingen het vertrouwen op de afschrikwekkende werking van kernwapens. Hij bestrijdt dus de vaak gehoorde mening dat de Japanners in 1941 irrationeel of dwaas zouden hebben gehandeld. De historicus Sagan vindt documentair bewijs voor het abstract-theoretische resultaat van Bueno de Mesquita inzake risiconemend gedrag,